

контексті є одними з тих, хто своєю роботою продовжує формувати комунікативну культуру української медійної спільноти.

Література

1. Білий список: 11 медіа, що стали найякіснішими. URL: <https://imi.org.ua/news/bilyj-spysok-11-media-shho-staly-najyakisnishymy-i60964> (дата звернення: 11.10.2024).
2. Наш кодекс. URL: <https://www.radiosvoboda.org/radiosvoboda-codex> (дата звернення: 11.10.2024).
3. Ремовська О. Говорить радіо Свобода. Історія української редакції. Київ : Вид. дім «Киево-Могилянська академія», 2014. 163 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-443-9-21>

ОСОБЛИВОСТІ ВИСВІТЛЕННЯ САМОГУБСТВ У МАСМЕДІА: ЕТИЧНІ ОРІЄНТИРИ ДЛЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМУНІКАНТІВ

Червінчук А. О.

*доктор філософії (PhD) з журналістики,
доцент кафедри журналістики, реклами та зв'язків з громадськістю
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
м. Вінниця, Україна*

За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я щороку у світі через спробу самогубства стається понад 700 000 смертей [9]. Особливо гострою є ситуація з випадками самогубств серед підлітків. Згідно з інформацією, оприлюдненою на сайті Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, в Україні у 2022 році дітьми скоєно 127 спроб самогубства, а станом на 15 листопада 2023 за неповний рік зафіксовано 116 випадків суїцидів серед дітей [2].

Самогубства – це важлива соціальна проблема, яка потребує артикуляції та виваженого, ґрунтовного осмислення з боку професійних комунікантів (журналістів).

У цьому контексті науковий інтерес пояснюється необхідністю з'ясувати та окреслити специфіку роботи журналістів із цією чутливою темою. Досить часто у ЗМІ публікують лише ті випадки самогубств, що відрізняються від інших, відходять від звичайної моделі суїцидальної поведінки [4]. Крім того, самогубства романтизують, подають як

сенсацію задля привернення уваги аудиторії (зокрема, з метою підвищення кількості переглядів, рейтингу видань тощо). Самогубства використовуються як інфоприводи для досягнення необхідних комунікаційних ефектів – «вразити» чи «шокувати», а не для актуалізації цих випадків як гострої соціальної проблеми. Зокрема, в інтерв'ю зі членкинею Національної ради з питань телебачення та радіомовлення Оленою Ніцко, опублікованому на сайті «Детектор медіа», йдеться про те, що окремі ЗМІ не враховують окреслених норм саморегулювального акту щодо репрезентації самогубств. У цьому матеріалі зацентровується увага на таких поширених порушеннях у журналістських текстах: називається місце самогубства; описуються романтичні стосунки; розкривається інформація, що допомагає ідентифікувати постраждалих [1].

На переконання експертів Reporting on Suicide [6], ризик «зараження» (можливе наслідування суїцидальної поведінки), впливовість матеріалів про самогубства на аудиторію (особливо на вразливі групи населення) пояснюється такими факторами як довготривалість та систематичність повідомлень. Водночас правильний, ретельний підхід до висвітлення самогубств може змінити сприйняття, розвіяти поширені міфи та спонукати аудиторію звертатися за психологічною допомогою у разі потреби.

Розглянемо рекомендації експертів щодо етичного висвітлення випадків самогубств у журналістських матеріалах. Фахівці Інституту масової інформації радять при висвітленні самогубств діяти наступним чином: ставити попередження (перед відео, на зображеннях, у текстах, у соціальних мережах); описувати цю подію з повагою до померлого (контекст необхідно подавати без сенсаціоналізму, драматизації, графічних описів тощо); додавати інформацію про те, де отримати допомогу; «блюрити» фото, попередньо оцінивши зміст (чи надає зображення або відео важливу інформацію, що може сприяти розумінню події; чи травмує це зображення аудиторію; чи є альтернативні способи подання інформації?); уникати повторень травмувального контенту; фокусуватися на рішеннях і діях [3].

Також вважаємо цілком слушними поради від організації Reporting on Suicide щодо змістового наповнення матеріалів про самогубства. На думку експертів варто: не подавати детальний опис фізичних наслідків спроб самогубства, адже вони можуть діяти як стимулюючий фактор; не конкретизувати методи, місця, де це трапилося та не публікувати фото; не представляти самогубство як нез'ясований факт (треба підкреслювати, що до цього вчинку призвела ціла низка факторів) [6]. Необхідно повідомляти про самогубство як про проблему громадського здоров'я; надавати тільки важливі і конкретні факти

(зокрема, якщо людина мала психічні розлади, згадувати про це); використовувати прийнятну лексику та уникати словосполучень на кшталт «епідемія самогубств» або «місто з найбільшим рівнем самогубств у світі»; додавати корисні ресурси та надавати інформацію про попереджувальні ознаки ризику самогубства; фокусувати увагу на можливостях отримання допомоги; залучати експертів [6].

У рекомендаціях «Як медіа висвітлювати тему суїциду» також окреслено, що варто фокусувати увагу на корисній інформації, яка допоможе аудиторії, а не травматизує її. Зокрема, важливо надавати: інформацію про ознаки, за якими можна виявити схильність особи до суїцидальної чи аутоагресивної поведінки та попередити вчинення нею суїциду; контактні дані гарячих ліній, груп допомоги, кризових психологічних центрів тощо, де особи, які демонструють суїцидальну чи аутоагресивну поведінку, можуть отримувати допомогу; коментарі ведучих або експертів про цінність життя, про те, що суїцид не є способом вирішення проблем тощо [5].

Ми переконані, що тему самогубств потрібно висвітлювати не тільки у вигляді коротких повідомлень про конкретні події; більш доречним нам видається інформування та роз'яснення суті цього явища у форматі аналітичних журналістських матеріалів, сукупність яких допоможе сформувати об'ємне уявлення про самогубства як соціальну проблему, і саме це може стати одним із превентивних заходів, спрямованих на зменшення кількості таких випадків.

Варто додати, що журналісти можуть послуговуватися конструктивними підходами до репрезентації теми самогубства. До прикладу, Й. Галтунг свого часу зауважив, що журналістам варто не використовувати принципи журналістики насилля (*violence journalism*) [7, с. 1], а орієнтуватися на принципи журналістики миру (*peace journalism*) [7, с. 1]. Адже робота за принципами журналістики насилля не направлена на вирішення конфліктних ситуацій (і проблем в суспільстві), а навпаки – провокує виникнення нових [7, с. 2]. Крім того, у контексті висвітлення теми самогубств може видатися доцільною така журналістська практика як журналістика рішень, яка спрямована на критичне та чітке дослідження, пояснення того, як люди намагаються вирішити спільні проблеми (демонстрування конкретних практик вирішення проблем чи досвід долаття цих проблем, якщо вони ще перебувають у процесі вирішення) [8].

Тож журналістам варто змінити ракурс для висвітлення цієї чутливої теми, демонструвати самогубства як соціальну проблему, що потребує пошуку рішень та їх впровадження, а для цього професійним комунікантам передусім необхідно розвивати власні емпатичні навички

та послуговуватися рекомендаціями експертів щодо висвітлення теми самогубств.

Література

1. Данькова Н. Нацрада: Медіа порушують правила висвітлення теми суїцидів. *Детектор медіа*. URL: <https://detector.media/tinok/article/218529/2023-10-25-natsrada-media-porushuyut-pravyla-vysvitlennya-temy-suitsydiv/> (дата звернення: 9.10.2024).

2. Моніторинг випадків суїцидів серед дітей. *Обмбудсман України*. URL: https://www.ombudsman.gov.ua/news_details/monitoring-vipadkiv-suyicidiv-sered-ditej (дата звернення: 9.10.2024).

3. Як відповідально публікувати травматичний контент. *Інститут масової інформації*. URL: <https://imi.org.ua/advices/yak-vidprovidalno-publikuvaty-travmatychnyj-kontent-rekomendatsiyi-imi-i62410> (дата звернення: 9.10.2024).

4. Як коректно писати про самогубства. *Інститут масової інформації*. URL: <https://imi.org.ua/advices/yak-korektno-pysaty-pro-samogubstva-i56515> (дата звернення: 9.10.2024).

5. Як у медіа висвітлювати тему суїциду: спільний акт узгодження № 3. *Національної ради з питань телебачення та радіомовлення*. URL: <https://webportal.nrada.gov.ua/yak-u-media-vysvitlyuvaty-temu-suyitsydu-2/> (дата звернення: 9.10.2024).

6. Best Practices and Recommendations for Reporting on Suicide. *Reporting on Suicide*. URL: <https://reportingonsuicide.org/wp-content/uploads/2024/04/ROS-One-Pager-updated-2024.pdf> (accessed: 10.10.2024).

7. Galtung J. Peace Journalism as an Ethical Challenge. *GMJ: Mediterranean*. 2006. No. 1(2). P. 1–6. URL: <https://eirineftikidimosiografia.wordpress.com/wp-content/uploads/2013/11/galtung-j-peace-journalism-as-an-ethical-challenge.pdf> (accessed: 10.10.2024).

8. Solutions Journalism: What is it and why should I care? *Solution Journalism Network*. URL: <https://thewholestory.solutionsjournalism.org/solutions-journalism-what-is-it-and-why-should-i-care-e5acd0ab5332> (accessed: 10.10.2024).

9. World Suicide Prevention Day 2024: «Changing the narrative on suicide». *World Health Organization*. URL: <https://www.who.int/campaigns/world-suicide-prevention-day/world-suicide-prevention-day-2024> (accessed: 10.10.2024).